

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

УВАРОВА ІРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 331.556.4

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ПРОЦЕСІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ
У КОНТЕКСТІ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ СПРЯМУВАНЬ**

**Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Сідоров Вадим Ігоревич,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
декан факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Сардак Сергій Едуардович,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки та управління
національним господарством

кандидат економічних наук, доцент
Стаканов Роман Дмитрович,
Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин

Захист дисертації відбудеться «3» липня 2015 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майд. Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитися в Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майд. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «2» червня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В сучасному глобалізованому світі міжнародні міграційні процеси стали важливим чинником світового розвитку, що забезпечують гнучкість міжнародного ринку праці, залучення країн до світової культури виробництва, більш раціональний з точки зору світового прогресу перерозподіл факторів виробництва, взаємодію і взаємозбагачення культур. Не буде перебільшенням сказати, що в даний час вже практично всі країни світу беруть участь у міжнародному обміні трудовими ресурсами як імпортери і експортери робочої сили.

Проблеми міжнародної міграції для України набувають дедалі більшої актуальності у зв'язку з її особливим географічним положенням та геополітичним розташуванням, посиленням інтеграційних процесів у першу чергу на європейському просторі. В умовах трансформації економічних відносин та інтеграції до сучасного світового господарства Україна є одним із активних постачальників робочої сили в інші держави світу. Більш того, ситуація, яку має Україна в міграційній сфері, характеризується інтенсивною нелегальною міграцією, загостренням демографічної кризи, відпливом за кордон найбільш кваліфікованої частини трудових ресурсів та інтелектуального потенціалу.

У цьому контексті особливо актуальними стають питання виявлення причин, чинників та своєрідності процесів міграції, обумовлених переходом України до європейського вектору інтеграції, державної та політичної суверенності і ринкових відносин в економіці, неоднозначного впливу міжнародної трудової міграції на її економічний розвиток, рівень добробуту населення і загальний економічний потенціал соціально-економічної системи в цілому, а також необхідності вдосконалення системи регулювання міграційних процесів, викликані потребами підвищення ефективності протидії явищам, що становлять загрозу національній безпеці України.

Дослідження теоретичних основ міжнародної міграції проведено у працях таких зарубіжних авторів, як Аранго Дж., Борхас Дж., Зелінський З., Кард Д., Куочі А., Лалонде Р., Лі Е., Мартін П., Массей Д., Пелегріно А., Скелдон Р., Слотер М., Тейлор Дж., Тодаро М., Філіпс К., Фредберг Р.М., Фридман Р., Хазанс М., Хансон Д., Хант Д., Харіс Дж. Р., Хьюго Дж., Циммерман К., Чізвік Б. та ін.

Питання міжнародної міграції робочої сили, її вплив на економічний розвиток нашої держави висвітлені у доповідях, дослідженнях, наукових статтях та монографіях таких вітчизняних науковців, як Архієреєв С., Ваврищук Н., Воробйов Є., Гайдуцький А., Генералова Ю., Голіков А., Гончаренко В., Гончаренко Н., Довгаль О., Драгунова Т., Кім Т., Коломієць Г., Лапшина І., Малиновська О., Мешко Н., Ольшевська І., Пелех О., Петрова Т., Пирожков С., Позняк О., Приймак В., П'ятковська О., Рум'янцев А., Сардак С., Сідоров В., Стаканов Р., Стасюк М., Ступницький О., Філіпенко А., Циганов С., Шевчук В., Якубовський С. та ін.

У той же час, у вітчизняній літературі недостатньо розробленими залишаються питання аналізу впливу міжнародної трудової міграції на економічне зростання України, а також проблеми урівноваження нормативно-правових та економічних аспектів забезпечення збалансованої національної міграційної політики в умовах євроінтеграційних спрямувань України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження особливостей розвитку процесів міжнародної міграції в Україні у контексті її євроінтеграційних спрямувань.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретико-методичних основ дослідження процесів міжнародної міграції та розробка науково-практичних рекомендацій щодо нормативно-правових та економічних аспектів забезпечення збалансованої національної міграційної політики в умовах євроінтеграційних спрямувань України.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі **завдання**:

- узагальнити концептуальні засади розвитку міжнародних міграційних процесів в умовах глобалізації;
- охарактеризувати інституційні механізми регулювання міжнародної міграції;
- систематизувати методичні підходи до аналізу міжнародних міграційних процесів;
- виявити специфічні чинники та тенденції інтенсифікації міжнародних міграційних процесів в Україні в умовах євроінтеграції ;
- проаналізувати напрямки впливу процесів міжнародної трудової міграції на економіку України;
- надати макроекономічну оцінку міжнародних трудових міграційних процесів в Україні;
- дослідити нормативно-правове забезпечення національної міграційної політики України й виявити напрямки його вдосконалення;
- обґрунтувати напрямки оптимізації державної міграційної політики в економічному аспекті трудової міграції.

Об'єктом дослідження є процеси міжнародної міграції в умовах сучасного світового господарства.

Предметом дослідження є особливості розвитку процесів міжнародної міграції в Україні у контексті її євроінтеграційних спрямувань.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є наукові роботи вітчизняних і зарубіжних фахівців у сфері міжнародної міграції та руху робочої сили, нормативно-правові акти, постанови Кабінету Міністрів України.

У проведеному дослідженні використовувалися загальнонаукові методи пізнання об'єктивної природи економічних явищ і процесів стосовно міжнародних міграційних

процесів. Зокрема, у першому розділі – логіко-історичний, метод наукової абстракції для визначення концептуального змісту поняття «трудових міграційних процесів», а також методи аналізу, синтезу та наукових узагальнень; у другому розділі – методи моделювання та системного підходу при визначенні впливу міжнародної трудової міграції на економічне зростання України. У третьому розділі застосовується методи спостереження та порівняння.

Інформаційна база дослідження ґрунтується на Конституції і Законах України, нормативно-правових актах у сфері міграції, статистичних базах ЄС, Польщі, Державного комітету статистики України, Міжнародної організації праці, Міжнародної організації з міграції та інш.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ дослідження процесів міжнародної міграції та розробці науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення міграційної політики України у контексті її євроінтеграційних спрямувань.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

– характеристику специфіки трудової міграції з України до країн Європейського Союзу, а саме виявлено: високу інтенсивність і набуття трудовою еміграцією систематичного характеру, посилення циркуляційної міграції, асиметричний географічний розподіл міграційних потоків із регіонів країни, пов'язаний із географічними, історичними, інституційними, економічними, цивілізаційними та геополітичними факторами, що дозволяє підвищити ефективність національної міграційної політики (с. 75);

– класифікацію чинників активізації особистої трудової міграції, що включає зовнішні чинники (економічну та політичну ситуацію в країні, якість життя, умови праці, стан ринку праці, розвиток науки, техніки і технологій, глобалізаційні процеси) і внутрішні чинники (індивідуальну спроможність до міграції, прагнення якісних змін у житті, незадоволені потреби, психологічний настрій), що дає змогу визначити напрями регулювання міжнародної трудової міграції (с.);

– систематизацію наслідків зовнішньої трудової міграції на таких рівнях: 1) макроекономічному – вплив міграції на макроекономічні показники (сукупний попит, сукупні витрати, обсяг ВВП, інвестиційні ресурси в економіці, платіжний баланс, золото-валютні резерви НБУ, рівень безробіття, рівень зайнятості, темпи інфляції); 2) мезоекономічному – вплив міграції на окремі регіони (сектори) економіки через зростання попиту сектору домогосподарств, збільшення домогосподарствами витрат і зростання споживання окремих видів товарів і послуг, покращення стабільності фінансового сектору завдяки зростанням обсягу заощаджень домогосподарств, збільшення ВРП, зростання участі сектору домогосподарств в інвестиціях у людський капітал, житлове будівництво та інш.;

отримали подальшого розвитку:

– категоріальний апарат теорії міжнародної міграції за рахунок уточнення сутності дефініцій «міграційний потік» (спрямоване переміщення певної кількості мігрантів, віднесене до певного періоду часу); «міграційна асиметрія» (невідповідність і непропорційність розподілу міграційних потоків між країнами або регіонами світу, що виявляється у глобальному вимірі); «міграційна мережа» (сукупність контактів і взаємодій мігрантів, яка забезпечує передачу необхідної їм інформації між країнами імміграції та еміграції, а також сприяє організації міграційного процесу), що дозволяє підвищити якість аналізу міграційних процесів (с. 17);

– аргументація доцільності впровадження спрощеної процедури переказів коштів з-за кордону шляхом підписання угод про співробітництво з комерційними банками та уповноваженими представниками платіжних систем тих країн і регіонів, де масово перебувають українські трудові мігранти, що дасть змогу зменшити обсяг неформальних грошових переказів, захистить гроші трудових мігрантів і спрямує їх через вітчизняний фінансовий сектор;

– класифікацію факторів впливу на компоненти політичної системи України (економічної, правової, соціально-культурної та демографічної систем) з боку міжнародних (європейських) міграційних процесів, які представляється можливим розділити на дві групи за вектором їхнього впливу: такі, що позитивно впливають на її розвиток (фактори підтримки), та такі, що заважають її розвитку (фактори викликів):

– обґрунтування комплексного підходу до оптимізації національної міграційної політики України в контексті її євроінтеграційних спрямувань шляхом 1) розвитку її нормативно-правової основи в напрямку забезпечення прав і соціальних гарантій як українських, так і іноземних громадян, у нерозривному поєднанні з заходами макроекономічної політики, націленими на сприяння підвищенню рівня життя населення на основі розвитку конкурентоспроможності економіки України; 2) визначення складових домінантів її інтеграції, що включають дві складові: зовнішню (націлена на ефективне включення у європейську систему регулювання міграційних процесів і передбачає поглиблення участі в європейському співробітництві й удосконаленні системи міжнародного права, посилення взаємодії з європейськими організаціями, участь у міжнародній системі координації та інформаційного обміну) і внутрішню (націлена на адаптацію національної міграційної політики до вимог ЄС й передбачає адаптацію режимів в'їзду/виїзду до міжнародних вимог, диференціацію міграційних потоків відповідно до економічних настанов і вдосконалення системи «фільтрів», урахування цивілізаційних особливостей приймаючого суспільства тощо), що дозволяє встановити базові засади впорядкування міграційних зв'язків країни.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та рекомендації, можуть бути використані для вдосконалення міграційної політики України, розробки довгострокових державних програм регулювання імміграційних потоків в Україну та підтримки емігрантів за кордоном.

Основні результати та висновки дисертаційного дослідження були використані у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні

відносини», «Світова економіка» та «Економіка України» (довідка №4007/23-1 від 19.02.2015 р.); у навчальному процесі Українського державного університету залізничного транспорту при викладанні дисциплін «Міжнародна економіка», «Економіка підприємства», «Стратегічний аналіз», а також у процесі курсового та дипломного проектування спеціалістів та магістрів (довідка №01-28/38 від 23.03.2015 р.). Основні теоретичні та методичні положення дисертації були використані в роботі Департаменту з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської обласної державної адміністрації (довідка №02-06/606 від 27.05.2015 р.), в аналітичній діяльності Державної податкової інспекції у Київському районі м. Харкова Головного управління Міндоходів у Харківській області Міністерства доходів і зборів України (довідка №328-03/115 від 20.03.2015 р.), а також у практичній діяльності ТОВ фірми «Мангуст, ЛТД» (довідка № 29/2015 від 11.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові результати, які наведені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення дисертації обговорювалися на засіданнях і методичних семінарах кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та на п'яти науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція. Сучасні тенденції розвитку менеджменту і бізнес адміністрування в Україні (м. Херсон, 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегія реформування фінансової системи України» (м. Київ, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Ефективне управління економікою: процеси, явища, ризики» (м. Черкаси, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка країни: стан, досягнення та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС» (м. Одеса, 2014); Всеукраїнська науково-практична конференція «Міжнародні відносини країни Центрально-Східної Європи в умовах бігравітаційних процесів» (м. Хмельницький, 2014).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 наукових робіт, 5 з яких у провідних наукових фахових виданнях, що внесені до відповідних переліків ВАК України, 1 стаття у російському журналі «Современные проблемы науки и образования». Загальний обсяг публікацій становить 5,1 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 195 найменувань на 21 сторінках. Повний обсяг роботи становить 178 сторінок, із них 157 сторінок основного тексту, що містить 17 таблиць, 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету й завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано відомості про їх апробацію.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження сучасних міжнародних міграційних процесів» узагальнено концептуальні засади розвитку міжнародних міграційних процесів в умовах глобалізації, охарактеризовано інституційні механізми регулювання міжнародної міграції, систематизовано методичні підходи до аналізу міжнародних міграційних процесів.

Дослідження теоретичних засад розвитку міжнародних міграційних процесів свідчить, що проблеми міжнародної міграції як однієї з основних форм міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку людства набувають першорядного теоретичного та практичного значення.

Дослідження теоретичних основ міжнародної міграції проведено у працях таких авторів, як Аранго Дж., Борхас Дж., Зелінський З., Кард Д., Куочі А., Лалонде Р., Лі Е., Мартін П., Массей Д., Пелегріно А., Скелдон Р., Слотер М., Тейлор Дж., Тодаро М., Фридман Р., Хазанс М., Хансон Д., Хант Д., Харіс Дж. Р., Хьюго Дж., Циммерман К., Чізвік Б. та ін.

В результаті аналізу існуючих підходів до концептуальних засад розвитку міграційних процесів виявлено, що на них впливають як фактори, що не можуть керуватися суспільством, а саме: природні умови різних регіонів і поселень, рівень їхнього розвитку, обжитості і упорядкованості, географічне положення, так і фактори, які ним можуть регулюватися – інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожиливі і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях; інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей та інше.

У результаті аналізу теоретичних підходів до визначення основних понять та категорій, що розкривають різні аспекти протікання міжнародних міграційних процесів, запропоновано авторське визначення ц сутності дефініцій «міграційний потік», як цілеспрямоване переміщення певної кількості мігрантів, віднесене до певного періоду часу, «міграційна асиметрія» – невідповідність і непропорційність розподілу міграційних потоків між країнами або регіонами світу, що виявляється у глобальному вимірі, та «міграційна мережа», як сукупність контактів і взаємодій мігрантів, що забезпечує передачу необхідної їм інформації між країнами імміграції та еміграції, а також сприяє організації міграційного процесу.

У ході дослідження визначено, що важливим аспектом теоретичного аналізу міжнародної міграції є проблема її типологізації. У ході діалектичного аналізу виявлено, що типологічні підходи засновані на практичній необхідності вирішення конкретних завдань аналізу, на причинах і мотивах міграції або з погляду цивільного статусу мігрантів. При цьому цінність будь-якої типології, пов'язаної з вивченням проблем міграції, залежить від методів дослідження або очікуваних цілей її подальшого використання.

Доведено, що глобалізація, що збільшує економічні, політичні і технологічні потоки між країнами, виступає основним трендом, який визначає моделі міграції в

сучасному світі. Особливого значення в масштабах глобалізованого світу набуває фактор міграції високваліфікованих працівників, оскільки нарощення потенціалу інноваційних технологій займає першочергове місце у стратегіях розвитку будь-якої країни світу. Саме ці обставини змушують світову спільноту загострити безпосередню увагу на потребі прийняття узгоджених і всеохоплюючих заходів з ефективного управління міграцією робочої сили та захисту прав міжнародних мігрантів.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку світової економіки в даному напрямку вже організована діяльність ряду авторитетних міжнародних організацій, які сприяють проведенню ефективнішої політики у сфері регулювання міжнародної міграції як на глобальному, так і на національному рівнях, зокрема: Міжнародної організації праці, Міжнародної організації з міграції, Програми та діяльності з питань міграції Організації Об'єднаних Націй та відповідних спеціалізованих установ ООН, Світової комісії з соціальних аспектів глобалізації та Світової комісії з міжнародної міграції, тощо. На основі аналізу досвіду різних країн показано, що всі держави світу мають незаперечне і суверенне право визначати власну політику стратегічного управління міграцією робочої сили, що вбирає в себе міжнародні трудові норми та інші міжнародні документи, які відіграють важливу роль у забезпеченні узгодженості, ефективності та справедливості політики стосовно міжнародних мігрантів.

За результатами проведеного дослідження встановлено основні методичні підходи, що застосовуються для кількісного аналізу міжнародних міграційних процесів: абсолютні та відносні показники міжнародної міграції. Виявлена і розкрита необхідність використання в дослідженні міжнародних міграційних процесів трьох груп якісних показників за критеріями: 1) впливу на ринок праці; 2) ефектів від міграції; 3) можливістю міжкраїнового порівняння.

Таким чином, зроблено висновок, що сучасний етап розвитку міжнародних міграційних процесів зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до вивчення особливостей їхніх проявів та визначення організаційно-економічних засад національної міграційної політики.

У другому розділі роботи **«Економічні виміри міжнародної трудової міграції в Україні у контексті її євроінтеграційних спрямувань»** виявлено специфічні чинники та тенденції інтенсифікації міжнародних міграційних процесів в Україні в умовах євроінтеграції, проаналізовано напрямки впливу процесів міжнародної трудової міграції на економіку України та надано макроекономічну оцінку міжнародних трудових міграційних процесів в Україні.

У ході проведеного дослідження встановлено, що в останні десятиліття Україна була ареною активних міграційних процесів. За оцінкою Світового банку країна входить до п'ятірки найбільших постачальників мігрантів у світі, поступаючись лише Мексиці, Індії, Китаю та Росії. У 2013 р. за межами України проживали 6,5 млн осіб, що народилися на її території (14,3% від населення країни на цю дату). При цьому дані Світового банку не включають циркулярних мігрантів (тобто, мігрантів, які періодично повертаються до країни походження), кількість яких становить не менше 1 млн осіб. Динаміка загальної кількості емігрантів та іммігрантів України представлена на рис. 1.

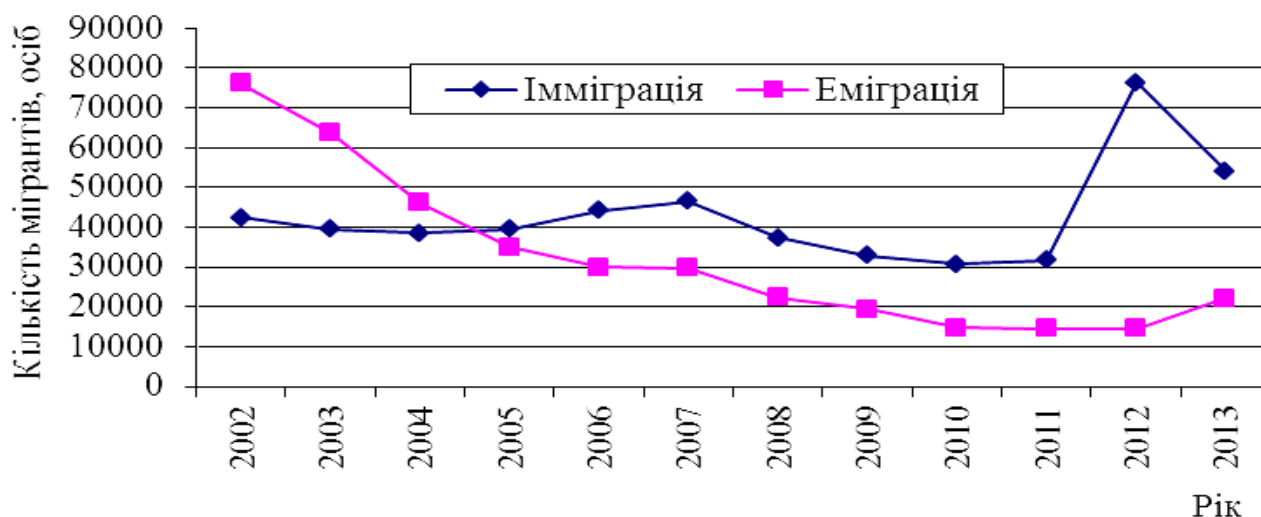

Рис. 1. Динаміка загальної кількості емігрантів та іммігрантів в Україні, 2002-2013 рр.
Побудовано на основі даних Державного комітету статистики України.

Визначено, що потоки трудових мігрантів з України в останні роки були спрямовані в основному до сусідніх країн – Російська федерація (43 %), Польща (14 %), Чеська республіка (13 %), та до країн з привабливішими умовами – Італія (13 %), Іспанія (5 %), Німеччина (2 %) (рис. 2).

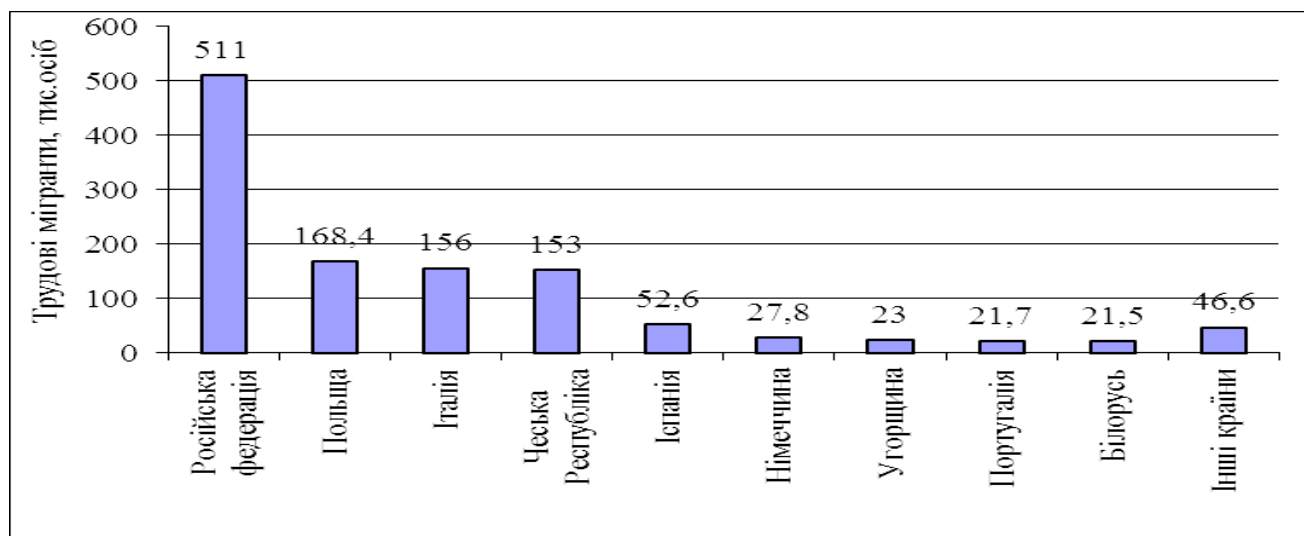

Рис. 2. Трудові мігранти з України за країнами перебування, 2010-2013 рр.
Побудовано на основі даних Державного комітету статистики України.

На основі проведеного дослідження виявлені специфічні чинники міжнародних міграційних процесів в Україні: 1) забезпеченість ринку праці населенням працездатного віку. За даними Держстату України, у 2012 р. загальна чисельність населення становила 45,5 млн осіб, із них 22 млн осіб (48 %) – економічно активне населення у віці 15-70 років, з яких лише 45 % були працевлаштованими. 2) рівень безробіття та кількість наявних робочих місць. На обліку у Державній службі зайнятості України протягом 2013 р. перебувало 1826,1 тис. незайнятих громадян. На 1 вакансію претендувало 11 осіб. Із загальної

кількості безробітних 42 % складала молодь у віці до 35 років. 3) розмір заробітної плати.

Середньомісячний заробіток одного трудового мігранта за кордоном становив 930 дол. США, що майже втричі більше ніж у середньому на одного працівника, зайнятого в економіці України – 330 дол. США (в 2008 р. – 317 дол. США). 4) міграційна політика країни еміграції. В умовах посилення конкуренції за людські ресурси одним із напрямів міграційної політики багатьох країн ЄС стає заохочення повернення на батьківщину співвітчизників. 5) політична ситуація в країні. На сьогоднішній день цей фактор є особливо актуальним для України.

В дисертації охарактеризовано специфіку трудової міграції з України до країн Європейського Союзу: висока інтенсивність і набуття трудовою еміграцією систематичного характеру, посилення циркуляційної міграції, асиметричний географічний розподіл міграційних потоків із регіонів країни, пов'язаний із географічними, історичними, інституційними, економічними, цивілізаційними та геополітичними факторами та інш.

З метою удосконалення організаційно-економічних засад дослідження процесів міжнародної міграції розроблено логіко-структурну схему моделювання наслідків міжнародної міграції трудових ресурсів (рис. 3), використання якої може бути підґрунтям обґрунтування напрямів реформування міграційної політики держави.

Обґрунтована можливість класифікації чинників активізації особистої трудової міграції, що включає зовнішні чинники (економічну та політичну ситуацію в країні, якість життя, умови праці, стан ринку праці, розвиток науки, техніки і технологій, глобалізаційні процеси) і внутрішні чинники (індивідуальну спроможність до міграції, прагнення якісних змін у житті, незадоволені потреби, психологічний настрій).

Аргументовано, що наслідками міжнародної трудової еміграції для України у контексті її євроінтеграційних спрямувань є такі: 1) позитивні: надходження грошових коштів в країну, послаблення напруги на ринку праці, зменшення рівня безробіття, покращення добробуту сімей мігрантів, можливість реалізувати свої здібності; 2) негативні: втрата найпродуктивнішої частини власної робочої сили (молоді, науковців, фахівців), втрата кваліфікації більшістю трудових мігрантів, які працюють не за спеціальністю, вкладення державою коштів у підготовку фахівців, які реалізують свої здібності і створюють додаткову вартість за кордоном, нелегальна трудова міграція, що не здійснює відрахувань до пенсійного та соціального фондів, отримання мігрантами громадянства країни міграції, що погіршує демографічну ситуацію, повернення трудових мігрантів пенсійного віку, розпад сімей, проблема соціального «сирітства», ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та інші.

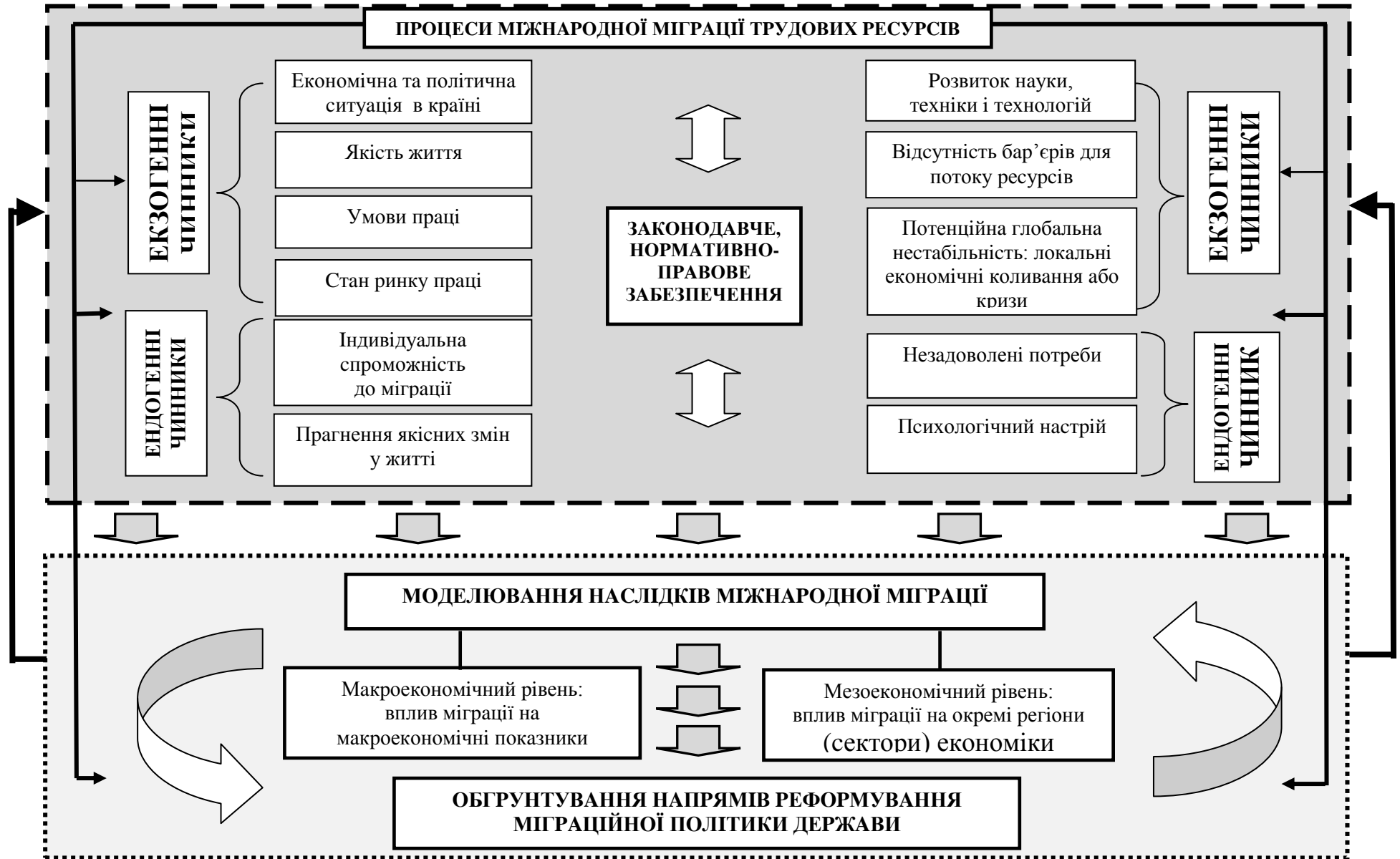

Рис. 3. Логіко-структурна схема моделювання наслідків міжнародної міграції трудових ресурсів (розроблено автором)

Запропонована систематизація наслідків міжнародної трудової міграції на таких рівнях: 1) макроекономічному – вплив міграції на макроекономічні показники (сукупний попит, сукупні витрати, обсяг ВВП, інвестиційні ресурси в економіці, платіжний баланс, золото-валютні резерви НБУ, рівень безробіття, рівень зайнятості, темпи інфляції); 2) мезоекономічному – вплив міграції на окремі регіони (сектори) економіки через зростання попиту сектору домогосподарств, збільшення домогосподарствами витрат і зростання споживання окремих видів товарів і послуг, покращення стабільності фінансового сектору завдяки зростанням обсягу заощаджень домогосподарств, збільшення ВВП, зростання участі сектору домогосподарств в інвестиціях у людський капітал, житлове будівництво та інш.

Доведено, що міграція впливає практично на усі сфери соціально-економічного устрою держави, проте найбільш позитивним в умовах євроінтеграційних спрямувань України залишається вплив грошових переказів від трудових іммігрантів на її економічний розвиток. Причому структура грошових переказів за каналами надходження поступово зміщується в бік неформальних, минуючи вітчизняний фінансовий сектор. Тому автором доведена доцільність впровадження спрощеної процедури переказів коштів з-за кордону шляхом підписання угод про співробітництво з комерційними банками та уповноваженими представниками платіжних систем тих країн і регіонів, де масово перебувають українські трудові мігранти, що дасть змогу зменшити обсяг неформальних грошових переказів, захистить гроші трудових мігрантів і спрямує їх через вітчизняний фінансовий сектор.

Для оцінки впливу приватних трансфертів з-за кордону на динаміку обсягів ВВП України автором здійснено тест Гренджера на основі квартальних даних протягом 2000-2012 рр. Аналізуючи одержані результати можна зробити висновок, що взаємна причинність обраних показників простежується лише з 4-м лагом і статистичною значущістю від 1 до 10 %, що свідчить про відносно слабкий зв'язок між ВВП та приватними трансфертами.

Результати регресійних моделей, побудованих автором за допомогою інструментарію макроекономічного моделювання (Eviews 7.0), мають наступний вигляд:

1) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) ВВП України (*VVP*) збільшується на 0,4 %. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 1 %:

$$VVP = -3,0083 + 0,4006 * TRANS + 0,4562 * IMPORT_{(t-1)} + 0,2003 * VVP_{(t-1)} \quad (1)$$

(-4,2032)*
(4,1521)*
(3,2050)*
(1,1740)

DW = 1,70
*AR*² = 0,96

2) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) зайнятість в промисловості (*ZAJ_PROM*) зменшується на 0,04 %. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 1 %:

$$ZAJ_PROM = 2,4361 - 0,0416 * TRANS + 0,5197 * ZAJ_PROM_{(t-1)} \quad (2)$$

(3,1971)*
(-3,2615)*
(3,4436)*

DW = 1,81
*AR*² = 0,92

3) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) ставки за кредитами (*KREDUT*) збільшуються на 0,11 %. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 5 %:

$$\begin{aligned} KREDUT = & -0,9988 + 0,1182*TRANS + 1,0709*KREDUT_{(t-1)} \quad (3) \\ & (-172,97)*** \quad (2,3842)** \quad (16,9639)* \\ & DW = 1,90 \quad AR^2 = 0,98 \end{aligned}$$

4) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) депозитна ставка (*DEPOZUT*) зменшується на 0,31 %. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 5 %:

$$\begin{aligned} DEPOZUT = & 1,3071 - 0,3197*TRANS_{(t-1)} + 0,2851*VVP_{(t-1)} + 0,7549*DEPOZUT_{(t-1)} \quad (4) \\ & (1,9426)*** \quad (-2,1108)** \quad (2,3703)** \quad (7,9982)* \\ & DW = 2,07 \quad AR^2 = 0,87 \end{aligned}$$

5) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) імпорт (*IMPORT*) збільшується на 0,23%. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 1 %:

$$\begin{aligned} IMPORT = & 0,4463 + 0,2313*TRANS + 0,7874*IMPORT_{(t-1)} \quad (5) \\ & (1,4722) \quad (2,8240)* \quad (9,9364)* \\ & DW = 1,77 \quad AR^2 = 0,96 \end{aligned}$$

6) при зростанні на 1 % приватних трансфертів (*TRANS*) рівень безробіття (*BEZROB*) зменшується на 0,12 %. Коефіцієнт є статистично значущим на рівні 10 %:

$$\begin{aligned} BEZROB = & 1,6593 - 0,1212*TRANS + 0,8725*BEZROB_{(t-1)} \quad (6) \\ & (1,9517)*** \quad (-1,9153)*** \quad (13,3667)* \\ & (DW = 1,85) \quad AR^2 = 0,96 \end{aligned}$$

Таким чином, одержані результати підтвердили емпіричний висновок, про позитивний вплив приватних трансфертів з-за кордону на динаміку рівня безробіття та ВВП і негативний вплив на банківські депозитні та кредитні ставки, рівень зайнятості у промисловості та обсяги імпорту.

У третьому розділі роботи «**Вектори оптимізації національної міграційної політики України в умовах євроінтеграції**» досліджено нормативно-правове забезпечення національної міграційної політики України й виявлено напрямки його вдосконалення, а також обгрунтовано напрямки оптимізації державної міграційної політики в економічному аспекті трудової міграції.

У дисертації проаналізовано компоненти політичної системи України в умовах євроінтеграції під впливом процесів міжнародної (європейської) міграції в якості факторів формування сучасної державної міграційної політики, які представляється можливим розділити на дві групи за вектором їхнього впливу: такі, що позитивно впливають на її розвиток (фактори підтримки), та такі, що заважають її розвитку (фактори викликів): 1) економічна система: використання зовнішньої трудової міграції для формування перспективної професійно-кваліфікованої структури зайнятих у народному господарстві і придбання досвіду роботи в умовах ринкової економіки (фактори підтримки); посилення відтоку за кордон носіїв дефіцитних професій, що тягне за собою незбалансованість українського ринку праці (фактори викликів); 2) правова система: адаптація міграційного законодавства України до європейських норм та правил (фактори підтримки); поки що відсутні політико-

правові рішення, які б забезпечували інтереси України відповідно до її фінансових та організаційних можливостей (фактори викликів); 3) соціально-культурна система: створює передумови інтегративних механізмів адаптації, рівноправного включення різних груп населення до всіх сфер життя українського та зарубіжного суспільства (фактори підтримки); розходження в ряді основних параметрів (звички, соціальний статус, поведінський аспект), що створює загрозу функціонального розладу соціального організму (фактори викликів); 4) демографічна система: сукупний ефект зменшення адаптаційних витрат політичної системи, пов'язаний із соціалізацією індивідів при впровадженні їх в економічну, культурну, соціоструктурну та інші соціальні підсистеми України (фактори підтримки); створює передумови для ще більшого погіршення демографічної ситуації в Україні за рахунок механічного відтоку населення (фактори викликів).

Доведено, що масовий виїзд наших співвітчизників до інших країн виступає індикатором недостатнього соціально-економічного розвитку України в цілому та її окремих регіонів, зокрема. Враховуючи це, основним інструментом державного регулювання має стати створення гідних умов життя та продуктивної зайнятості в Україні, що, у свою чергу, призведе до зниження еміграційних настроїв серед українців, а відтак – до зменшення обсягів безпосередньо мігруючого за кордон населення.

З метою виявлення впливу доходу від працюючих імігрантів на ВВП України було проведено економетричний аналіз на основі вихідних даних, представлених в таблиці 3.

Таблиця 3.

Вихідні дані моделювання впливу доходу від працюючих імігрантів на ВВП України

Рік	Трудовий дохід, тис. грн. X_1	Грошові перекази працівників, тис. грн. X_2	Приватні перекази, % X_3	Кількість емігрантів України тис. ос. X_4	Кількість імігрантів, які працевлаштовані, X_5	Загальна кількість доходу від працюючих імігрантів в Україні, тис. грн. Y_1	Питома вага обсягу виплат імігрантів у ВВП, млн грн., %, Y_2
2004	1490	120773	14,8	1403	15323	-	1,16
2005	1479	113341	14,3	1421	19484	276	1,11
2006	1477	107447	14,6	1142	22847	308	1,11
2007	1487	104841	11,5	1482	7416	353	1,24
2008	1505	106603	10	1727	3978	372	1,19
2009	1510	105512	8,2	1808	3152	385	1,09
2010	1452	100245	10	1145	2408	337	0,98
2011	1404	96820	11,5	1419	2526	357	0,93
2012	1378	94138	10,8	1647	2446	341	0,9
2013	1340	92403	10,7	1893	2685	334	0,95

Побудовано на основі даних Державного комітету статистики України.

Після перевірки за допомогою критерію Шапіро-Уїлка вихідних даних на нормальність розподілу та наявності мультиколінеарності було побудовано дві моделі квантильної регресії, які мають такий вигляд:

$$Y_1 = -438,958 + 1,064X_1 - 0,00874X_2 + 3,975X_3 + 0,06X_4 - 0,000527X_5 + u \quad (7)$$

$$Y_2 = -4,803 + 0,004X_1 - 1,24927e^{-05}X_2 + 0,0882X_3 + 0,000159X_4 - 1,41343e^{-05}X_5 + u, \quad (8)$$

За результатами моделювання зроблено загальні висновки: прирост доходу від працюючих іммігрантів в Україні є нижчим за відносні темпи зміни обраних факторів; при зростанні трудового доходу (X_1) на 1 % відносні темпи зростання припливу робочої сили в Україну зростуть приблизно на 4 % за умов незмінності усіх інших чинників; при зростанні приватних переказів (X_3) на 1 % відносні темпи зростання припливу іммігрантів в Україну зростуть на 0,136% за умов незмінності усіх інших чинників; між переказами працівників (X_2) і кількістю іммігрантів з інших країн, які працевлаштовані в Україні (X_5), є зворотній зв'язок; значний вплив на зростання ВВП мають такі показники як перекази емігрантів, а також доходи працевлаштованих іммігрантів в Україні; динаміка еміграційних процесів в Україні є позитивною, як і динаміка доходу від працюючих іммігрантів.

На основі дослідження обґрунтовано комплексний підхід до оптимізації національної міграційної політики України в контексті її євроінтеграційних спрямувань шляхом 1) розвитку її нормативно-правової основи в напрямку забезпечення прав і соціальних гарантій як українських, так і іноземних громадян, у нерозривному поєднанні з заходами макроекономічної політики, націленими на сприяння підвищенню рівня життя населення на основі розвитку конкурентоспроможності економіки України; 2) визначення складових домінантів її інтеграції, що включають дві складові: зовнішню (націлена на ефективне включення у європейську систему регулювання міграційних процесів і передбачає поглиблення участі в європейському співробітництві й удосконаленні системи міжнародного права, посилення взаємодії з європейськими організаціями, участь у міжнародній системі координації та інформаційного обміну) і внутрішню (націлена на адаптацію національної міграційної політики до вимог ЄС й передбачає адаптацію режимів в'їзду/виїзду до міжнародних вимог, диференціацію міграційних потоків відповідно до економічних настанов і вдосконалення системи «фільтрів», урахування цивілізаційних особливостей приймаючого суспільства тощо), що дозволяє встановити базові засади впорядкування міграційних зв'язків країни.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання вдосконалення теоретико-методичних основ дослідження процесів міжнародної міграції та розробки науково-практичних рекомендацій щодо нормативно-правових та економічних аспектів забезпечення збалансованої національної міграційної політики в умовах євроінтеграційних спрямувань України. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження теоретичних засад розвитку міжнародних міграційних процесів свідчить, що проблеми міжнародної міграції як однієї з основних форм міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку людства набувають першорядного теоретичного та практичного значення. В результаті аналізу існуючих підходів до концептуальних засад розвитку міграційних процесів

виявлено, що на них впливають як фактори, що не можуть керуватися суспільством, а саме: природні умови різних регіонів і поселень, рівень їхнього розвитку, обжитості і упорядкованості, географічне положення, так і фактори, які ним можуть регулюватися – інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожилів і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях; інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей та інше.

2. Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку світової економіки в даному напрямку вже організована діяльність ряду авторитетних міжнародних організацій, які сприяють проведенню ефективнішої політики у сфері регулювання міжнародної міграції як на глобальному, так і на національному рівнях. На основі аналізу досвіду різних країн показано, що всі держави світу мають незаперечне і суверенне право визначати власну політику стратегічного управління міграцією робочої сили, що вбирає в себе міжнародні трудові норми та інші міжнародні документи, які відіграють важливу роль у забезпеченні узгодженості, ефективності та справедливості політики стосовно міжнародних мігрантів.

3. За результатами проведеного дослідження встановлено основні методичні підходи, що застосовуються для кількісного аналізу міжнародних міграційних процесів: абсолютні та відносні показники міжнародної міграції. Виявлена і розкрита необхідність використання в дослідженні міжнародних міграційних процесів трьох груп якісних показників за критеріями: 1) впливу на ринок праці; 2) ефектів від міграції; 3) можливістю міжкраїнового порівняння.

4. На основі проведеного дослідження виявлені специфічні чинники міжнародних міграційних процесів в Україні: забезпеченість ринку праці населенням працездатного віку; рівень безробіття та кількість наявних робочих місць; розмір заробітної плати; міграційна політика країни еміграції; політична ситуація в країні.

В дисертації охарактеризовано специфіку трудової міграції з України до країн Європейського Союзу: висока інтенсивність і набуття трудовою еміграцією систематичного характеру, посилення циркуляційної міграції, асиметричний географічний розподіл міграційних потоків із регіонів країни, пов'язаний із географічними, історичними, інституційними, економічними, цивілізаційними та геополітичними факторами та інш. Обґрунтована можливість класифікації чинників активізації особистої трудової міграції, що включає зовнішні чинники (економічну та політичну ситуацію в країні, якість життя, умови праці, стан ринку праці, розвиток науки, техніки і технологій, глобалізаційні процеси) і внутрішні чинники (індивідуальну спроможність до міграції, прагнення якісних змін у житті, незадоволені потреби, психологічний настрій).

5. В результаті дослідження виявлено, що наслідками міжнародної трудової еміграції для України у контексті її євроінтеграційних спрямувань є такі: 1) позитивні: надходження грошових коштів в країну, послаблення напруги на ринку праці, зменшення рівня безробіття, покращення добробуту сімей мігрантів, можливість реалізувати свої здібності; 2) негативні: втрата найпродуктивнішої частини власної робочої сили (молоді, науковців, фахівців), втрата кваліфікації

більшістю трудових мігрантів, які працюють не за спеціальністю, вкладення державою коштів у підготовку фахівців, які реалізують свої здібності і створюють додаткову вартість за кордоном, нелегальна трудова міграція, що не здійснює відрахувань до пенсійного та соціального фондів, отримання мігрантами громадянства країни міграції, що погіршує демографічну ситуацію, повернення трудових мігрантів пенсійного віку, розпад сімей, проблема соціального «сирітства», ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та інші.

6. Проведений за допомогою інструментарію макроекономічного моделювання аналіз підтвердив емпіричний висновок, про позитивний вплив приватних трансфертів з-за кордону на динаміку рівня безробіття та ВВП і негативний вплив на банківські депозитні та кредитні ставки, рівень зайнятості у промисловості та обсяги імпорту.

На основі дослідження запропонована систематизація наслідків міжнародної трудової міграції на таких рівнях: 1) макроекономічному – вплив міграції на макроекономічні показники (сукупний попит, сукупні витрати, обсяг ВВП, інвестиційні ресурси в економіці, платіжний баланс, золото-валютні резерви НБУ, рівень безробіття, рівень зайнятості, темпи інфляції); 2) мезоекономічному – вплив міграції на окремі регіони (сектори) економіки через зростання попиту сектору домогосподарств, збільшення домогосподарствами витрат і зростання споживання окремих видів товарів і послуг, покращення стабільності фінансового сектору завдяки зростанню обсягу заощаджень домогосподарств, збільшення ВРП, зростання участі сектору домогосподарств в інвестиціях у людський капітал, житлове будівництво та інш.

7. Оскільки національна міграційна політика є продукт політичної системи, в результаті дослідження компонентів політичної системи України в умовах євроінтеграції виявлено дві групи факторів з боку процесів міжнародної (європейської) міграції, які розрізняються за вектором їхнього впливу на формування сучасної державної міграційної політики: такі, що позитивно впливають на її розвиток (фактори підтримки), та такі, що заважають її розвитку (фактори викликів).

8. Обґрунтовано комплексний підхід до оптимізації національної міграційної політики України в контексті її євроінтеграційних спрямувань шляхом 1) розвитку її нормативно-правової основи в напрямку забезпечення прав і соціальних гарантій як українських, так і іноземних громадян, у нерозривному поєднанні з заходами макроекономічної політики, націленими на сприяння підвищенню рівня життя населення на основі розвитку конкурентоспроможності економіки України; 2) визначення складових домінантів її інтеграції, що включають дві складові: зовнішню (націлена на ефективне включення у європейську систему регулювання міграційних процесів і передбачає поглиблення участі в європейському співробітництві й удосконаленні системи міжнародного права, посилення взаємодії з європейськими організаціями, участь у міжнародній системі координації та інформаційного обміну) і внутрішню (націлена на адаптацію національної міграційної політики до вимог ЄС й передбачає адаптацію режимів в'їзду/виїзду до міжнародних вимог, диференціацію міграційних потоків відповідно до економічних настанов і вдосконалення системи «фільтрів», урахування

цивілізаційних особливостей приймаючого суспільства тощо), що дозволяє встановити базові засади впорядкування міграційних зв'язків країни.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

1. Уварова И. С. Международные миграционные процессы в Украине и тенденции их интенсификации / И. С. Уварова // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1 [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.science-education.ru/121-17426

Публікації у наукових фахових виданнях:

2. Уварова І. С. Модель впливу міжнародних міграційних процесів на економіку України/ І. С. Уварова // Бізнес-інформ. – № 2. – 2015. – С. 119–124.

3. Уварова І.С. Роль трудових мігрантів в економічному зростанні економіки України/ І. С. Уварова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Економічна серія. – № 1047. – 2013. – С. 57–61.

4. Уварова І. С. Процеси рееміграції в сучасній системі міжнародного поділу праці / І. С. Уварова // Зовнішня торгівля: економіка. Фінанси. Право. – Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі. – № 5–6 (70–71). – 2013. – С. 68–73.

5. Уварова І. С. Тенденції та закономірності розвитку міжнародних міграційних процесів в Україні / І. С. Уварова // Зовнішня торгівля: економіка. Фінанси. Право. – Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі. – № 11–12 (76–77). – 2014. – С. 104–112.

6. Уварова І. С. Структурні зрушення трудової міграції в країнах Північної Європи / І. С. Уварова // Ефективна економіка. – 2014. – № 9 [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/>

Публікації в інших виданнях:

7. Уварова І. С. Сучасні тенденції міграційних процесів в Україні і світі / І. С. Уварова // Сучасні тенденції розвитку менеджменту і бізнес адміністрування в Україні : міжнар. наук.-практ. конференція (13–14 лютого 2014 р., м. Херсон). – Херсон : Херсонський державний університет – 2014. – С. 104–106.

8. Уварова І. С. Факторні ознаки взаємозв'язку міжнародної міграції та зовнішньоекономічних зв'язків України / І. С. Уварова // Ефективне управління економікою: процеси, явища, ризики : міжнар. наук.-практ. конференція (20–21 березня 2014 р., м. Черкаси). Черкаси : Черкаський державний технологічний університет. – 2014 – С. 172–173.

9. Уварова І. С. Міграційні процеси в умовах соціально-політичної нестабільності / І. С. Уварова // Стратегія реформування фінансової системи

України : міжнар. наук.-практ. конференція (5–6 червня 2014 р., м. Київ). – К. : Аналітичний центр «Нова Економіка». – 2014. – С. 30–33.

10. Уварова І. С. Зміни трудової міграції в країнах північної Європи після кризи / І. С. Уварова // Економіка країни:стан,досягнення та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС : міжнар. наук.-практ. конференція (16–17 жовтня 2014 р., м. Одеса). – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – С. 118–120.

11. Уварова І. С. Реєміграція в сучасних міжнародних економічних відносинах / І. С. Уварова // Міжнародні відносини країни Центрально – Східної Європи в умовах бігравітаційних процесів : міжнар. наук.-практ. конференція (18–19 грудня 2014 р., м. Хмельницький). – Хмельницький : Хмельницький національний університет. – 2014. – С. 58–60.

12. Уварова І. С. Соціально - економічні чинники та тенденції інтенсифікації міжнародних міграційних процесів в Україні / І. С. Уварова // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Харків, 2015. – № 1144. – Т. 1. – Економічні науки. – Вип. 3. – С. 137–140.

АНОТАЦІЯ

Уварова І. С. Особливості розвитку процесів міжнародної міграції в Україні у контексті її євроінтеграційних спрямувань. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2015.

Дисертаційну роботу присвячено узагальненню теоретико-методичних основ дослідження процесів міжнародної міграції та обґрунтуванню науково-практичних рекомендацій щодо нормативно-правових та економічних аспектів забезпечення збалансованої національної міграційної політики в умовах євроінтеграційних спрямувань України.

На основі узагальнення концептуальних засад розвитку міжнародних міграційних процесів в умовах глобалізації виявлено, що на них впливають як фактори, що не можуть керуватися суспільством, так і фактори, які ним можуть регулюватися. Охарактеризовано інституційні механізми регулювання міжнародної міграції. Систематизовано методичні підходи до аналізу міжнародних міграційних процесів.

Виявлено та обґрунтовано специфічні чинники та тенденції інтенсифікації міжнародних міграційних процесів в Україні в умовах євроінтеграції, обумовлені сучасною соціально-економічною та політичною ситуацією. Проаналізовано напрямки впливу процесів міжнародної трудової міграції на економіку України та надано макроекономічну оцінку міжнародних трудових міграційних процесів в Україні.

Досліджено нормативно-правове забезпечення національної міграційної політики України й виявлено напрямки його вдосконалення, а також обґрунтовано комплексний підхід до оптимізації державної міграційної політики

України в контексті її євроінтеграційних спрямувань шляхом розвитку її нормативно-правової основи та визначення зовнішньої та внутрішньої складових домінантів її інтеграції.

Ключові слова: міжнародні міграційні процеси, трудова міграція, світовий ринок праці, міграційна політика, євроінтеграційні спрямування України, потенційні мігранти, чинники міграції, наслідки міграції.

АННОТАЦИЯ

Уварова И. С. Особенности развития процессов международной миграции в Украине в контексте ее евроинтеграционных устремлений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2015.

Диссертационная работа посвящена обобщению теоретико-методических основ исследования процессов международной миграции и обоснованию научно-практических рекомендаций относительно нормативно-правовых и экономических аспектов обеспечения сбалансированной национальной миграционной политики в условиях евроинтеграционных устремлений Украины.

На основе обобщения концептуальных основ развития международных миграционных процессов в условиях глобализации выявлено, что на них влияют как факторы, не могут регулироваться обществом, так и факторы, которые оно может регулировать. Охарактеризованы институциональные механизмы регулирования международной миграции. Систематизированы методические подходы к исследованию международных миграционных процессов.

Выявлены и обоснованы специфические факторы и тенденции интенсификации международных миграционных процессов в Украине в условиях евроинтеграции, обусловленные современной социально-экономической и политической ситуацией.

Охарактеризована специфика трудовой миграции из Украины в страны Европейского Союза, в том числе ее высокая интенсивность и получение трудовой эмиграцией систематического характера, усиление циркуляционной миграции, асимметричное географическое распределение миграционных потоков из регионов страны, связанное с географическими, историческими, институциональными, экономическими, цивилизационными и геополитическими факторами и др.

Обоснована возможность классификации факторов активизации личной трудовой миграции, включая внешние и внутренние факторы.

Проанализированы направления влияния процессов международной трудовой миграции на экономику Украины и представлена макроэкономическая оценка международных трудовых миграционных процессов в Украине.

На основе исследования предложена систематизация последствий международной трудовой миграции на макроэкономическом и мезоэкономическом уровнях.

Исследовано нормативно-правовое обеспечение национальной миграционной политики Украины и выявлены направления его совершенствования, а также обоснован комплексный подход к оптимизации государственной миграционной политики Украины в контексте ее евроинтеграционных устремлений путем развития его нормативно-правовой базы и определения внешней и внутренней составляющих номинантов ее интеграции.

Ключевые слова: международные миграционные процессы, трудовая миграция, мировой рынок труда, миграционная политика, евроинтеграционные устремления Украины, потенциальные мигранты, факторы миграции, последствия миграции.

ABSTRACT

Uvarova I. S. Features of development of international migration processes in Ukraine in the context of its European aspirations. – Manuscript.

Thesis for the Academic Degree of Candidate of Economic Sciences in Speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to a generalization of theoretical and methodological foundations of the study of international migration and justification of scientific and practical recommendations on legal and economic aspects of a balanced national migration policy in the context of European integration aspirations of Ukraine.

On the basis of generalization of the conceptual foundations of international migration in the context of globalization revealed that at them like vplivayut faktopy, ne may regulated society, and tak faktopy that it can pegulirovat. Characterized by the institutional mechanisms to regulate international migration. Systematized methodical approaches to the study of international migration.

Identified and justified by the specific factors and trends in the intensification of international migration processes in Ukraine in terms evroingTEGRATSII caused by the current socio-economic and political situation. We analyzed the effect of the direction of the processes of international labor migration on the economy of Ukraine and presented the macroeconomic evaluation of international labor migration in Ukraine.

Investigated regulatory support national migration policy of Ukraine and identified areas of improvement, and also settled a comprehensive approach to the optimization of the state migration policy of Ukraine in the context of its European aspirations through the development of its legal framework and definitions of internal and external components of the nominees for its integration.

Keywords: international migration, labor migration, the global labor market, migration policy, the European aspirations of Ukraine, potential migrants, migration factors, the effects of migration.